

ευάλωτη και στα Βαλκάνια, αφού η Βουλγαρία και η Τουρκία, πρώην αντίπαλοί της στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, συντάσσονται στο πλευρό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών. Τελικά η χώρα θα συντριβεί από την επίθεση των Κεντρικών Αυτοκρατοριών το 1916. Μετά τη συντριβή της, τα εναπομείναντα στρατεύματα θα αναδιοργανωθούν και θα σχηματίσουν 7 μεραρχίες πεζικού και 1 ιππικού.⁷⁹ Μαζί με τη Σερβία κινητοποιείται και το Μαυροβούνιο. Η χώρα, παρά το μικρό της μέγεθος, θα οργανώσει στρατό 60.000 ανδρών.

1.3.α.7. Ιαπωνία

Η συμμετοχή και η δράση της στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ περιορίζεται στον Ειρηνικό και στην κατάληψη των γερμανικών αποικιών στην Άπω Ανατολή. Η συμμετοχή της είναι μόνο 1 μεραρχία πεζικού.⁸⁰

Οι Κεντρικές Δυνάμεις

1.3.α.8. Γερμανία

Ο γερμανικός στρατός το 1914 είναι η ισχυρότερη στρατιωτική μηχανή της υφηλίου. Πρώτα απ' όλα, τα πνευματικό επίπεδο των γερμανών στρατιωτών είναι το υψηλότερο στο κόσμο. Η υπεροχή αυτή οφείλεται στο υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Κατά μια ιταλική στατιστική ο αριθμός των αναλφάβητων στρατιωτών ανά 1.000 άνδρες είχε το 1913 ως ακολούθως: Ιταλία: 330/1.000, Αυστροουγγαρία: 220/1.000, Γαλλία 68/1.000, Γερμανία 1/1.000.⁸¹

Μετά τη νίκη στο πόλεμο του 1870, εντός του γερμανικού στρατού ξέσπασε μεγάλη διαμάχη ανάμεσα στους υποστηρικτές της πρωσιικής παράδοσης, οι οποίοι έδιναν έμφαση στο ανθρώπινο δυναμικό και στο ηθικό, και στους αξιωματικούς, οι οποίοι πίστευαν στον εκσυγχρονισμό του υλικού και της ισχύος πυρός με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών. Καθ' όλη τη δεκαετία του 1870 οι υποστηρικτές της παράδοσης υπερίσχυαν και το αποτέλεσμα ήταν η αποδυνάμωση του στρατού. Η κατάσταση όμως αυτή

79. Βλέπε: John Ellis & Michael Cox: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 140-141.

80. Βλέπε: John Ellis & Michael Cox: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 129.

81. Βλέπε: P. Kennedy: *The Rise and Fall of the Great Powers*, Fontana Press 1988, σελ. 270.

άλλαξε κατά την περίοδο 1880-1914. Η αλλαγή, αν και ήταν σταδιακή και με μικρά βήματα, ήταν σημαντική. Αφορούσε τόσο τον εξοπλισμό όσο και τη δομή του στρατού. Ο εξοπλισμός αφορούσε πρώτα απ' όλα την εισαγωγή του πολυβόλου. Το όπλο ήταν άγνωστο στο στρατό έως και τα μέσα της δεκαετίας του 1890. Όμως το 1894, σε συνάντηση μεταξύ του βρετανού πρίγκιπα Εδουάρδου και του Κάιζερ, ο πρώτος επέδειξε στον δεύτερο το βρετανικό πολυβόλο Maxim, το οποίο μπορούσε να βάλλει 333 σφαίρες σε λιγότερο από 30 δευτερόλεπτα. Ο Γουλιέλμος, εντυπωσιασμένος από την ταχυβολία, ζήτησε από το Υπουργείο Πολέμου να αρχίσει αμέσως τις δοκιμές αποδοχής του νέου όπλου. Αμέσως δημιουργήθηκε μια θυγατρική εταιρεία στη Γερμανία και τα πρώτα πολυβόλα αγοράστηκαν από το στρατό το 1895. Τα πολυβόλα σωρεύθηκαν στις αποθήκες και άρχισαν να παραδίδονται στις μονάδες το 1898. Τα πρώτα αυτά πολυβόλα παραδόθηκαν στο ιππικό, το οποίο διέθετε ντουφέκια και πυροβολικό υποστήριξης. Έως και το 1904 κανένα σύνταγμα πεζικού δεν διέθετε πολυβόλα. Ο λόγος ήταν το βάρος του όπλου, το οποίο οι πεζικάριοι δεν μπορούσαν να μεταφέρουν. Πάντως την περίοδο 1904-1914 το πεζικό εφοδιάστηκε με πολυβόλα και το 1914 η Γερμανία διέθετε 4.500 πολυβόλα έναντι των 2.500 της Γαλλίας. Έτσι, αν και η εισαγωγή του όπλου ήταν πιο αργή στην περίπτωση της Γερμανίας από ό,τι στη Γαλλία, η Γερμανία είχε υπεροχή.⁸²

Ο τομέας του πυροβολικού ήταν ο δεύτερος τομέας στον οποίο ο γερμανικός στρατός είχε σημαντική υπεροχή έναντι των άλλων στρατών της Ευρώπης. Έως και το 1898 ο κυριότερος τύπος πυροβόλου στον γερμανικό στρατό ήταν το ελαφρύ πυροβόλο των 105 mm.⁸³ Όμως, μετά την είσο-

82. Ο αριθμός των γαλλικών πολυβόλων αναφέρεται στο P. Kennedy: *The Rise and Fall of the Great Powers*, Fontana Press 1988, σελ. 288. Ο αριθμός αυτός δεν πιστοποιείται από άλλες πηγές. Στην ίδια σελίδα ο Kennedy αναφέρει εκτίμηση του γαλλικού επιτελείου για 4.500 πολυβόλα στον γερμανικό στρατό. Ο αριθμός είναι μάλλον ορθός. Ο γάλλος ιστορικός Maur. Crouzet (1959), στο έργο του *Παγκόσμιος Ιστορία του Πολιτισμού*, εκδόσεις Αφοί Σπυρόπουλοι & Κουμουνδουρέας, Αθηνά, αναφέρει στη σελ. 667 μηνιαία γερμανική παραγωγή πολυβόλων το 1913 200 μονάδες, το οποίο σημαίνει ότι μόνο η παραγωγή του 1913 ήταν 2.400 πολυβόλα. Αντίθετα, ο Eric Dorn Brose στη μονογραφία του: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 227, αναφέρει αριθμό πολυβόλων μόνο 2.450. Η γαλλική υπεροχή σε πολυβόλα τεκμαίρεται μόνο για την περίοδο 1908-1909, αλλά όχι για το έτος 1914.

83. Eric Dorn Brose: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 98.

δο του πυροβόλου των 75 mm το 1897-98 από τη Γαλλία, τα γερμανικά σχέδια άλλαξαν. Ένα νέο γερμανικό πυροβόλο, το μοντέλο C-96, άρχισε να αντικαθιστά το μοντέλο C-73. Το C-96 ήταν ανάλογων δυνατοτήτων με το γαλλικό 75άρι (ήταν πυροβόλο των 77 mm). Το βεληνεκές του ήταν 8,4 χλμ. και με αυτό τον τύπο είχαν εξοπλιστεί 633 πυροβολαρχίες.⁸⁴ Μάλιστα από το 1907 και έπειτα οι Γερμανοί δημιούργησαν ένα νέο μοντέλο, το C-96nA.⁸⁵ Τα μοντέλα αυτά συνδυάστηκαν με μεγαλύτερου βεληνεκούς πυροβόλα των 105 mm, 150 mm (οβιδοβόλα), καθώς και με πυροβόλα των 210 mm και των 420 mm. Τέλος, υπήρχαν και όλμοι των 170 mm και των 58 mm. Μια πυροβολαρχία των τεσσάρων πυροβόλων των 105 mm είχε ισχύ πυρός ίση με αυτή μιας γαλλικής πυροβολαρχίας των 10 πυροβόλων των 75 mm.⁸⁶ Τα μεγαλύτερα πυροβόλα είχαν τρομακτική ισχύ. Έτσι, οι κολοσσοί των 420 mm (Βέθρες) είχαν τη δυνατότητα να εξαπολύσουν βλήματα των 2.000 λιβρών (1 τόνου) σε απόσταση άνω των 14 χλμ. Η κίνησή τους εξασφαλιζόταν με μια μηχανή των 175 τόνων. Τέλος, οι όλμοι των 170 mm είχαν μικρή ακτίνα δράσης (900 μέτρα), αλλά τα εκρηκτικά τους ήταν της τάξης των 37 κιλών/βολή, δηλαδή η γόμωση ήταν ίση με 18 γαλλικά πυροβόλα των 75 mm.⁸⁷ Έτσι, η ποιοτική υπεροχή του γερμανικού πυροβολικού ήταν δεδομένη. Από πλευράς αριθμών, το ακριβές μέγεθος του πυροβολικού κατά την έκρηξη του πολέμου το 1914 είναι αδιευκρίνιστο. Ο Kennedy (1988), αναφερόμενος σε γαλλικές πηγές της εποχής, θεωρεί ότι μόνο στα πυροβόλα των 75 mm η Γαλλία παρέτασε 3.800 έναντι 6.000 της Γερμανίας.⁸⁸ Όμως το σύνολο του γερμανικού πυροβολικού φαίνεται να ήταν λίγο υψηλότερο αυτού του αριθμού, και όχι μόνο ο τύπος των πυροβόλων των 75 mm. Τον Αύγουστο του 1914 υπήρχαν 5.096

84. Βλέπε: Roger Chickering: *Imperial Germany and the Great War 1914-1918*, Cambridge University Press, 1998, σελ. 2.

85. Στη διεθνή βιβλιογραφία το πυροβόλο εμφανίζεται και με τον κωδικό M96nA. Για τα πλήρη στοιχεία του βλέπε: John Ellis & Michael Cox: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 302. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα πυροβόλα αυτά αντικαταστάθηκαν μέχρι και το 1917. Βλέπε αναλυτικά: Eric Dorn Brose: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 228.

86. Βλέπε: J. Mosier: *The Myth of the Great War. A new Military History of World War One*, Profile Books, London, 2001, σελ. 44.

87. Βλέπε: J. Mosier: *The Myth of the Great War. A new Military History of World War One*, Profile Books, London, 2001, σελ. 46.

88. Βλέπε: P. Kennedy: *The Rise and Fall of the Great Powers*, Fontana Press 1988, σελ. 288.

πυροβόλα, εκ των οποίων τα 4.200 ήταν ιππήλατα και 1.230 ελαφρά πυροβόλα, δηλαδή σύνολο 6.326 πυροβόλων (στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνεται το βαρύ πυροβολικό που αριθμούσε 848 πυροβόλα). Επίσης αναφέρεται ο αριθμός των 3.042 πυροβόλων και 720 ελαφρών πυροβόλων, δηλαδή σύνολο 3.762 πυροβόλων.⁸⁹

Τα αποθέματα πυρομαχικών αυξάνονταν επίσης. Η τεράστια κατανώθηση πυρομαχικών κατά τη διάρκεια του ρωσο-ιαπωνικού πολέμου είχε εντυπωσιάσει το γερμανικό επιτελείο. Όμως, όπως και στην περίπτωση των άλλων όπλων, το νέο πρόγραμμα αύξησης των αποθεμάτων είχε αρχίσει από το 1912. Το 1914 το πρόγραμμα δεν είχε ολοκληρωθεί εξαιτίας παραγωγικών δυσκολιών αλλά και ελλειπών χρηματοδότησης.⁹⁰ Η απαίτηση του επιτελείου και του Υπουργείου Στρατιωτικών, τον Ιανουάριο του 1912, ήταν ένα απόθεμα της τάξης των 1.200 βλημάτων/πυροβόλο. Στην πραγματικότητα όμως τον Νοέμβριο του ίδιου έτους υπήρχαν μόνο 600 βλήματα/πυροβόλο (εκ των οποίων τα 200 εφεδρικά). Μεταξύ Νοεμβρίου 1912 και Αυγούστου 1914 τα συνολικά αποθέματα αυξήθηκαν. Έτσι, για το ελαφρύ πυροβολικό τα αποθέματα αυξήθηκαν σε 712 βλήματα/πυροβόλο, ενώ για τους άλλους τύπους έφτασαν τα 750 βλήματα/πυροβόλο. Για τα οβιδοβόλα το απόθεμα ήταν 973 βλήματα/πυροβόλο.⁹¹

Πέρα από το υλικό, σημαντική ήταν και η οργάνωση του στρατού. Ειδικότερα, ο στρατός ήταν οργανωμένος σε μάχιμο και εφεδρικό. Όλοι οι άνδρες ηλικίας 17-20 έτων κατατάσσονταν στο στρατό για εκπαίδευση (Landstrum A' τάξης). Στα 20, αν κρίνονταν ικανοί, κατατάσσονταν για διετή θητεία στο πεζικό ή για τριετή θητεία στο ιππικό ή στο ιππήλατο πυροβολικό. Μετά την πάροδο αυτού του χρόνου, περνούσαν για πέντε χρόνια στην εφεδρεία (Ersatz). Οι άνδρες ηλικίας 27-39 ετών υπηρετού-

89. Βλέπε Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 995-996.

90. Βλέπε: G. Feldman: *Army Industry and Labor in Germany 1914-1918*, Berg publishers, Oxford, second edition, 1992, σελ. 52.

91. Βλέπε 1) Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 995-996, 2) Eric Dorn Brose: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 151. Ο Brose (2001) αναφέρει ότι τα πεδινά πυροβόλα είχαν απόθεμα 987 βλήματα. Η ίδια πηγή αναφέρει ότι για τα οβιδοβόλα των 155mm το 1912 οι Γερμανοί είχαν απόθεμα 800 βλημάτων/πυροβόλο, ενώ οι Γάλλοι για τα πυροβόλα των 120 mm είχαν απόθεμα 400-450 βλήματα/πυροβόλο και για τα Howitzers των 155mm είχαν απόθεμα 540 βλήματα/πυροβόλο.

σαν στη Landwehr και οι άνδρες 39-45 ετών στη Landstrum Β' τάξης, κάτι αντίστοιχο της εθνοφυλακής.⁹²

Λόγω της μεγάλης δημογραφικής διαφοράς Γερμανίας-Γαλλίας, ενώ η Γαλλία, για να διατηρήσει μεγάλο σε αριθμό στρατό, έπρεπε να εκπαιδεύσει στρατιωτικά το 84% του ανδρικού πληθυσμού, η Γερμανία μπορούσε να διατηρήσει την ισορροπία παρέχοντας εκπαίδευση στο 53% του ανδρικού της πληθυσμού. Παράλληλα, λόγω της καλύτερης στρατιωτικής εκπαίδευσης και του υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου των Γερμανών οι εφεδρικές μεραρχίες (Ersatz) μπορούσαν να αναπτύξουν δραστηριότητα στην πρώτη γραμμή του μετώπου, ενώ οι ρωσικές και οι γαλλικές εφεδρείες μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν μόνο στα μετόπισθεν.⁹³

Το 1914 η δύναμη του στρατού σε ειρηνική σύνθεση ήταν 856.000 άνδρες, εκ των οποίων οι 100.000 ήταν ιππικό (11 μεραρχίες). Συνολικά υπήρχαν 25 σώματα στρατού με δύο μεραρχίες πεζικού το καθένα (50 μεραρχίες) και σε αυτές έπρεπε να προστεθούν 32 εφεδρικές μεραρχίες του κανονικού στρατού, επτά Ersatz, και 16 μεραρχίες Landwehr.⁹⁴ Μετά την επι-

92. Βλέπε: J.L. Multon: «Οι Αντίπαλοι», στο συλλογικό έργο Παρνέλ: *Ιστορία του 20ού αιώνα*, τόμος 2ος, σελ. 460-465 (βλέπε ειδικά σελ. 461). Πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι κατηγορίες ανδρών από ηλικίας 29-45 ετών ουσιαστικά αποτελούσαν τις εφεδρείες των Landstrum, Ersatz και Landwehr. Όμως οι μονάδες Landwehr ήταν στρατεύματα χαμηλότερης μαχητικής ικανότητας από τα Ersatz.

93. Βλέπε: P. Kennedy: *The Rise and Fall of the Great Powers*, Fontana Press 1988, σελ. 273 και 287, 2) J.F.V. Keiger: *France*, Arnold & Oxford University Press, London 2001, σελ. 11.

94. Βλέπε: J.L. Multon: «Οι Αντίπαλοι», στο συλλογικό έργο Παρνέλ: *Ιστορία του 20ού αιώνα*, τόμος 2ος, σελ. 460-465 (βλέπε ειδικά σελ. 461). Πρέπει να αναφερθεί ότι διαφορετικές πηγές δίνουν λίγο διαφορετικά νούμερα από τα ανωτέρω. Ενδεικτικά αναφέρονται: 1) Ο G. Lestien στο βιβλίο: *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος*, εκδόσεις Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1963, σελ. 14, αναφέρει ότι η Γερμανία παρατάσει 87 μεραρχίες πεζικού, [...] 44 ταξιαρχίες εθνοφυλακής (που αντιστοιχούν σε 22 μεραρχίες) και 10 μεραρχίες ιππικού, 2) Το BBC σε ιστορικό αφιέρωμα για τον πόλεμο του 1914 δίνει το νούμερο των 78 μεραρχιών πεζικού με 110.000 αξιωματικούς και 100.000 ιππικό, 3) Οι John Ellis & Michael Cox στο βιβλίο: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 245, ανεβάζουν τη δύναμη του στρατού σε ειρηνική περίοδο σε 880.000 άνδρες, 4) Ο Hew Strachan στο βιβλίο: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 174-175, αναφέρει ότι η δύναμη του στρατού ήταν 800.675 άνδρες, χωρίς να υπολογίζονται οι εφεδρικές δυνάμεις: συνολικά αναφέρει δύναμη ειρηνικής σύνθεσης το 1913 τους 864.000 άνδρες 5) Αντίθετα ο Eric Dorn Brose στη μονογραφία

στράτευση του Αυγούστου του 1914 η δύναμη του στρατού αυξήθηκε σε 4.500.000 άνδρες. Ενώ συνολικά στη διάρκεια του πολέμου κινητοποιήθηκαν 13.400.000 άνδρες περισσότεροι από ό,τι στη Ρωσία μόνη (12.000.000), στη Γαλλία (8.660.000) και στη Μ. Βρετανία (5.704.400) μαζί.⁹⁵

Πρέπει να τονιστεί ότι οι σύγχρονοι μελετητές έχουν αποδείξει ότι ο εκσυγχρονισμός του στρατού υπήρξε βραδύς κατά την περίοδο 1880-1914. Η βραδύτητα αυτή θεωρείται ως σημαντικός παράγοντας για την ανεπιτυχή κατάληξη των εκστρατειών στο δυτικό μέτωπο τον Σεπτέμβριο του 1914.⁹⁶ Όμως η κρίση αυτή είναι εσφαλμένη. Ο γερμανικός στρατός ελάχιστα εκσυγχρονίστηκε από πλευράς υλικού έως και το 1890. Το 1874 ψηφίστηκε ο πρώτος νόμος που αφορούσε τη δύναμη του στρατού σε ειρηνική περίοδο και σχεδίαζε την κατανομή κεφαλαίων για τα επόμενα επτά χρόνια. Ακολούθησαν τροποποιήσεις το 1881, το 1887 και το 1893. Και ο αριθμός των ανδρών ήταν μικρός. Την περίοδο 1877-1889 ο μέσος όρος ήταν 468.400 άνδρες. Την περίοδο 1890-1896 αυξήθηκε σε 557.430 άνδρες και το 1904 ήταν κάτι περισσότερο από 588.000 άνδρες.⁹⁷

Όμως από τη δεκαετία του 1890 και έπειτα το μεγαλύτερο τμήμα του αμυντικού προϋπολογισμού είχε δοθεί στο ναυτικό για τη δημιουργία ισχυρού πολεμικού στόλου. Επίσης το δημόσιο χρέος αυξανόταν, και άρα δεν υπήρχαν αρκετά χρήματα για επενδύσεις. Υπό αυτή τη συγκυρία, ο στρατός θα έπρεπε να περιοριστεί στα πολύ μικρά κονδύλια για να καλύψει εξοπλισμούς και λειτουργικά έξοδα. Ο ίδιος ο Κάιζερ αναγκάστηκε το 1909 να παραδεχθεί ότι: «υπό τα περιοριστικά όρια και την ένδεια κεφαλαίων [...] δίκαια αιτήματα [του Στρατού Ξηράς] για το “Μέτωπο” πρέπει να μείνουν ανεκπλήρωτα». Επίσης ο αρχηγός του επιτελείου Μόλτκε τον Δεκέμβριο του 1912 δήλωνε ότι: «Οι αντίπαλοί μας σπλίζονται πιο δυναμικά από εμάς, επειδή έχουμε έλλειψη μετρητών». Τα κονδύλια ήταν τόσο περιορισμένα, ώστε το ίδιο εκείνο έτος (1912) η επιθεώρηση *Ost-deutsche Buchdruckerei und Verlagsanstalt* δημοσίευσε ένα φυλλάδιο υπό

του: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 187, αναφέρει ότι ο στρατός πριν την επιστράτευση διέθετε 81 μεραρχίες, χωρίς αναφορά στις εφεδρικές μονάδες, 6) Ο Jean Dumont στο άρθρο: «Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος» περιοδικό *Ιστορία*, τεύχος 74, Αύγουστος 1974, σελ. 36 αναφέρει ότι ο γερμανικός στρατός αριθμούσε 87 μεραρχίες πεζικού.

95. Βλέπε: John Ellis & Michael Cox στο βιβλίο: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 245.

96. Βλέπε: Eric Dorn Brose: *The Kaiser's Army*, Oxford University Press, 2001, σελ. 239-240.

97. Βλέπε: N. Ferguson: *The Pity of War*, Penguin Books, 1998, σελ. 89.

το ρητορικό ερώτημα ως τίτλο: «Αποτρέπεται η Γερμανία εξαιτίας της οικονομικής της κατάστασης από το να χρησιμοποιήσει πλήρως το σύνολο του εθνικού της δυναμικού στο στρατό;» Η απάντηση στο ερώτημα αυτό ήταν θετική.⁹⁸

Η ουσιαστική απόφαση για αύξηση του προϋπολογισμού του στρατού ξηράς και συνακόλουθα και της ισχύος του ελήφθη μόλις το 1912. Ήταν τα έτη 1912-1913 που οδήγησαν σε αύξηση της οροφής του στρατού σε 856.000 άνδρες. Αξίζει να αναφερθεί ότι, αν και ο ρωσικός στρατός ήταν 70-80% μεγαλύτερος του γερμανικού την περίοδο 1913-1914, ο προϋπολογισμός του ρωσικού στρατού ήταν 1.577 εκ. Μ., ενώ του γερμανικού 1.496 εκ. Μ. Δηλαδή, ένας στρατός 75% μεγαλύτερος του γερμανικού σε αριθμητική δύναμη είχε μόλις 81 εκ. Μ. υψηλότερες πιστώσεις!⁹⁹

Παρά τον οικονομικό περιορισμό ο γερμανικός στρατός του 1914 διέθετε πλήρη υπεροχή τόσο στο υλικό όσο και στην εκπαίδευση έναντι του γαλλικού, του ρωσικού και του βρετανικού στρατού σε σύγκριση 1:1. Υστερούσε σε συνολικό ανθρώπινο δυναμικό μόνο έναντι της Ρωσίας και υπερερούσε και σε αυτό τον τομέα έναντι της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας, αφού η δύναμη του γερμανικού στρατού διπλασιάστηκε από 434.000 άνδρες το 1880 σε 864.000 το 1913. Σε σχέση με τον γαλλικό στρατό η δύναμη πυρός του γερμανικού ήταν σε ορισμένες μονάδες τετραπλάσια και σε άλλες δωδεκαπλάσια.¹⁰⁰ Το ηθικό του και η στρατιωτική ηγεσία σε ανώτερο και σε κατώτερο επίπεδο (αξιωματικοί) είναι σε πολύ καλό επίπεδο. Ο στρατός αυτός θα υποστηριχθεί από μια πολύ καλή πολεμική βιομηχανία, της οποίας η παραγωγή θα αυξάνει χρόνο με το χρόνο. Συνολικά η Γερμανία στη διάρκεια του πολέμου θα παρατάξει 241 μεραρχίες πεζικού και 11 μεραρχίες ιππικού.¹⁰¹ Επίσης οι τηλεπικοινωνίες έχουν σχεδόν παγκόσμια εμβέλεια.

Ένας ακόμα παράγοντας που πρέπει να επισημανθεί είναι αυτός των αμυντικών οχυρώσεων και οχυρωματικών έργων. Όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αλσατία και τη Λορένη, μετά τον πόλεμο του 1870 με τη Γαλ-

98. Βλέπε: N. Ferguson: *The Pity of War*, Penguin Books, 1998, σελ. 137.

99. Βλέπε: N. Stone: *The Eastern Front 1914-1917*, Penguin editions, London, 1998, σελ. 29. Ο αναγνώστης οφείλει να συμβουλευτεί και τους προηγούμενους πίνακες που αφορούν αμυντικές δαπάνες.

100. Βλέπε: J. Mosier: *The Myth of the Great War. A new Military History of World War One*, Profile Books, London, 2001, σελ. 38.

101. Βλέπε: John Ellis & Michael Cox στο βιβλίο: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 119-126.

λία, βρήκαν σημαντικά οχυρωματικά έργα στο Μετς. Στο Στρασβούργο στο Μετς, στην Κολωνία, στο Ingolstadt και σε άλλες πόλεις κοντά στα γαλλο-γερμανικά σύνορα, οι Γερμανοί έφτιαξαν μεγάλο αριθμό οχυρωματικών έργων. Τα οχυρωματικά αυτά έργα διέθεταν πυροβόλα των ακόλουθων διαμετρημάτων: 150 mm, 210 mm, 100 mm, και 60 mm. Επίσης όλα τα οχυρά (Feste) από τα μέσα της δεκαετίας του 1890 και έπειτα κατασκευάζονταν με οροφή από μπετόν πάχους 2,5-3 μέτρα· επίσης είχαν πάνω από αυτό μια επίστρωση χώματος.

Το κάθε οχυρό διέθετε τρία καταφύγια. Το πρώτο είδος ήταν το «Καταφύγιο Πεζικού» (I-Raum), το οποίο είχε 6 δωμάτια και χωρητικότητα 250 ανδρών. Το δεύτερο είδος ήταν το «Καταφύγιο Πυροβολικού» (A-Raum), το οποίο διέθετε τρία δωμάτια και είχε χωρητικότητα 100 ανδρών, όλων πυροβολητών στις συστοιχίες πυροβόλων του οχυρού. Το τρίτο είδος ήταν το «Καταφύγιο Πυρομαχικών» (M-Raum), το οποίο ήταν δίπλα στο «Καταφύγιο Πυροβολικού» και χρησιμοποιόταν ως αποθήκη πυρομαχικών.¹⁰²

Ο παράγοντας των οχυρωματικών έργων στα γαλλο-γερμανικά σύνορα υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματικός σε όλη τη διάρκεια του πολέμου. Η προσπάθεια των Γάλλων να διασπάσουν τις γερμανικές οχυρωματικές αμυντικές γραμμές στις αρχές του πολέμου δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα.

1.3.α.9. Αυστροουγγαρία

Το 1887 ο αυστροουγγρικός στρατός αποτελείται από 13 Σώματα Στρατού με συνολική δύναμη 314.757 στρατιώτες και αξιωματικούς (188.795 πεζούς, 54.471 ιππείς, 32.794 πυροβολητές, 9.004 μηχανικούς, 2.556 μεταφορείς). Η συνολική δύναμη σε περίπτωση πολέμου μπορούσε να φτάσει τους 1.773.570 άνδρες.¹⁰³

Από το 1886 έως το 1914 ο στρατός θα γνωρίσει σημαντικές καινοτομίες, αλλά θα είναι πολύ πίσω σε σχέση με τους άλλους στρατούς των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Το 1886 θα εισαχθεί ένα νέο τυφέκιο, το Mannlicher. Επίσης, με το νόμο του 1889 ορίστηκε ως ετήσιο όριο κατάταξης στο στράτευμα η

102. Βλέπε: J.E. Kaufmann & H.W. Jurga: *Fortress Third Reich*, Greenhill Books, London, 2003, σελ. 1-32. Το βιβλίο, αν και αφορά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καλύπτει με μεγάλη λεπτομέρεια την περίοδο 1870-1914.

103. Για μια αναλυτική περιγραφή του αυστροουγγρικού στρατού εκείνης της περιόδου βλέπε: R. Lazzeri: «Αυστροουγγρικός Στρατός», περιοδικό *Ιστορία*, Νοέμβριος 1979, τεύχος 137, σελ. 62-69.

οροφή των 135.670 ανδρών με θητεία τριετούς διαρκείας.¹⁰⁴ Όμως, παρά την προσπάθεια, το 1900 η Αυστροουγγαρία εκπαιδευε μόλις το 0,29% του πληθυσμού της σε σχέση με το 0,35% της Ρωσίας, το 0,37% της Ιταλίας, το 0,47% της Γερμανίας και το 0,75% της Γαλλίας. Το 1914 ο στρατός ήταν σε μέγεθος μόλις το ήμισυ του γαλλικού ή του γερμανικού και ποιοτικά κατώτερος. Οι αξιωματικοί ήταν, παρά την αριστοκρατική τους καταγωγή, κατώτεροι των περιστάσεων, με περιορισμένη στρατιωτική εκπαίδευση. Παράλληλα, ο στρατός είχε τη μικρότερη αναλογία πυροβόλων/μονάδα σε σχέση με τους υπόλοιπους στρατούς της Ευρώπης. Η κάθε μεραρχία διέθετε μόνο 42 πυροβόλα, όταν στον γερμανικό στρατό η αναλογία ήταν 54 πυροβόλα. Οι συγγρικές μεραρχίες (Honved) είχαν μόνο 24 πυροβόλα και τον ίδιο αριθμό είχαν και οι μεραρχίες εθνοφυλακής (Landwehr). Επίσης οι μονάδες πυροβολικού το 1914 ήταν κατώτερες της προβλεπόμενης επάνδρωσης σε αξιωματικούς κατά 110 άνδρες και σε πυροβολητές κατά 15%.¹⁰⁵ Επίσης δεν υπάρχουν δυνάμεις αλπινιστών και άλλες ορειβατικές μεραρχίες. Οι εφεδρείες άνω του 1 εκ. ανδρών είναι περιορισμένες σε σχέση με αυτές άλλων χωρών και με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

Τέλος, ο στρατός ήταν πολύγλωσσος. Οι επίσημες γλώσσες ήταν η γερμανική και η ουγγρική, αλλά υπήρχαν μονάδες όπου, λόγω της ανομοιογένειας, υπήρχε πλήρης ασυνενόησια. Έτσι, σε ένα σύνταγμα Honved υπήρχαν ρουμάνοι, ούγγροι και γερμανοί στρατιώτες, με τρεις αξιωματικούς χωρίς καμία γνώση της ρουμανικής.¹⁰⁶ Οι στρατιώτες έχουν χαμηλό ηθικό αλλά δεν προχωρούν σε στάσεις· παρά την ανομοιογένεια υπάρχει πειθαρχία.

Η συνολική κατάσταση των συγκοινωνιών ήταν καλύτερη από αυτήν της Ρωσίας. Ωστόσο, στα σύνορα των δύο χωρών στην περιοχή της Γαλιτίας, το 1914 η κατάσταση ήταν υπέρ της Ρωσίας. Έτσι, η Ρωσία μπορούσε να στείλει 260 τρένα την ημέρα στο μέτωπο, ενώ η Αυστροουγγαρία

104. Βλέπε Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 283.

105. Βλέπε Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 285. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι ο Αυστροουγγρικός στρατός διέθετε έξι οχτα πυροβόλα των 70 mm, 76,5 mm και των 100 mm. Επίσης οι όλμοι των 30,5 cm της εταιρείας Skoda ήταν πολύ αποτελεσματικοί. Όλα αυτά όμως τα όπλα το 1914 βρισκόνταν σε μικρές ποσότητες. Επίσης υπήρχε σημαντικός αριθμός βαρέων πυροβόλων.

106. Βλέπε Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 282-285.

μόνο 153. Η Ρωσία χρειαζόταν 20 ημέρες για την αποστολή 4.000 τρένων στο μέτωπο έναντι 30 ημερών που χρειαζόταν η Αυστροουγγαρία. Τέλος, η μέση ταχύτητα των αυστριακών τρένων σε μονή σιδηροδρομική γραμμή ήταν 11 χλμ./ώρα και σε διπλή σιδηροδρομική γραμμή ήταν 18 χλμ./ώρα. Η αντίστοιχη ταχύτητα των γερμανικών τρένων ήταν 30 χλμ./ώρα.¹⁰⁷

Παρά τις σημαντικές ατέλειες της πολεμικής προπαρασκευής, ο αυστρουγγρικός στρατός θα κινητοποιήσει 76 μεραρχίες πεζικού και 12 μεραρχίες ιππικού, δύναμη μικρότερη της ρωσικής και ισότιμη της ιταλικής.¹⁰⁸ Με τη δύναμη αυτή θα κατορθώσει να καθηλώσει σημαντικές δυνάμεις της Ρωσίας, της Σερβίας, της Ρουμανίας και ιδιαίτερα της Ιταλίας, τα στρατεύματα της οποίας θα μπορούσαν να έχουν χρησιμοποιηθεί στο δυτικό μέτωπο εναντίον της Γερμανίας· αυτό αρχικά θεωρούσε βέβαιο η ηγεσία της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας, όταν η Ιταλία εισήλθε το 1915 στο στρατόπεδο της Αντάντ. Η κατανομή των πιστώσεων της περιόδου 1907-1912 (σε εκ. κορόνες) ήταν η ακόλουθη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.19

Αμυντικές δαπάνες Αυστροουγγαρίας 1907-1912

Έτη	Τακτικός Στρατός	Landwehr (Εθνοφυλακή)	Honved (ουγγρικά τμήματα)	Ναυτικό	Σύνολο
1907	350,49	50,66	42,69	63,38	507,22
1908	422,60	56,76	45,16	73,35	597,87
1909	523,36	76,62	59,28	100,36	759,62
1910	453,42	68,60	59,25	100,65	681,92
1911	411,84	69,69	55,64	120,67	657,83
1912	489,76	75,91	45,02	170,20	780,89

Πηγή: David Stevenson: *Armaments and the Coming of War. Europe 1904-1914*, Oxford, Clarendon Press, first edition, 2000, σελ. 136, αναδημοσίευση από άλλες πηγές.

107. Βλέπε Hew Strachan: *The First World War: To Arms* (Volume I), Oxford University Press, 2001, σελ. 292-293.

108. Στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται μονάδες Honved, Landsturm, καθώς και ορισμένες μεραρχίες μεικτής σύνθεσης. Βλέπε αναλυτικά: John Ellis & Michael Cox: *The World War I Databook*, Aurum Press Limited, London (2001), σελ. 109-112.

Από τα στοιχεία του Πίνακα 1.19 γίνεται φανερή η συνεχής αύξηση των ναυτικών δαπανών (για το ναυτικό πρόγραμμα βλέπε στην επόμενη ενότητα) και οι αυξομειώσεις στις πιστώσεις που αφορούσαν τόσο τον τακτικό στρατό, όσο και τα ουγγρικά τμήματα και την εθνοφυλακή. Αν και η Αυστροουγγαρία το 1911 σχεδίαζε αύξηση των αμυντικών δαπανών για την περίοδο 1911-1916, τα σχέδια δεν ολοκληρώθηκαν, αφού ξέσπασε ο πόλεμος. Οι μονάδες του στρατού ξηράς εισέρχονταν με σημαντικές ελλείψεις σε υλικό και εκπαίδευση, γεγονός που θα εμφανιστεί στα πεδία των μαχών.

1.3.α.10. Οθωμανική Αυτοκρατορία

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, μια ανομοιογενής χώρα των 22 εκ. κατοίκων, θα εισέλθει στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών τον Νοέμβριο του 1914. Η Τουρκία, αν και ηττημένη στους πολέμους με την Ιταλία (1911) και με τις βαλκανικές χώρες (1912-13), εξακολουθεί να έχει σημαντικό οικονομικό και στρατιωτικό δυναμικό. Η στρατιωτική ισχύς της Αυτοκρατορίας ήταν πολύ ισχνή σε σχέση με αυτή των άλλων Δυνάμεων και αυτό είχε επισημανθεί από τη γερμανική στρατιωτική αποστολή που ανέλαβε την αναδιοργάνωση του στρατεύματος από το 1894. Ο διάδοχος Ruprecht, αρχηγός της γερμανικής αποστολής, αναφέρει: «Οι στρατιωτικές μονάδες που σταθμεύουν στην Κωνσταντινούπολη και στα περίχωρα πρέπει να θεωρηθούν στρατεύματα για παρελάσεις [...] Από φόβο μήπως γίνει καμιά στρατιωτική επανάσταση δεν τους δίνουν πραγματικά πυρομαχικά [...] στις μονάδες των επαρχιακών φρουρών οι συνθήκες δεν είναι καλύτερες. Σπάνια γίνονται ασκήσεις, μεγάλα γυμνάσια ποτέ. Το πολύ μία φορά το χρόνο γίνονται ασκήσεις με πραγματικά πυρά. Μολονότι υπάρχουν στις αποθήκες 600.000 τουφέκια Mannlicher, τα στρατεύματα εξακολουθούν να χρησιμοποιούν ακόμη απαρχαιωμένα μοντέλα όπλων. Ακόμη χειρότερη από την εκπαίδευση του πεζικού είναι η εκπαίδευση στο πυροβολικό».¹⁰⁹ Η Γερμανία ανέλαβε την προμήθεια του στρατού με πυροβόλα και την οχύρωση των Δαρδανελίων. Με το νόμο του 1886 θεσπίστηκε τριετής στρατιωτική θητεία για όλους τους άνδρες άνω των 20 ετών. Όμως σημαντικά τμήματα του πληθυσμού (Κούρδοι, Άραβες, Κωνσταντινουπολί-

109. Βλέπε: 1) Π. Ενεπεκίδη: «Επίσκεψη στην Τουρκική Σχολή Πολέμου. Σουλτανικός Στρατός: Η εκπαίδευση γερμανική, η ψυχή ανατολίτικη», στο περιοδικό *Ιστορία*, Ιανουάριος 1994, τεύχος 307, σελ. 22-29, 2) Γ.Α. Μούρτος: *Τουρκία. Το ένοστολο κράτος*, ειδικότερα σελ. 171-177.